

Forfatter: Andersen, H. C.

Titel: H.C. Andersens Eventyr bd. VI kritisk udg. efter de originale eventyrhæfter med varianter ved Erik Dal

Citation: Andersen, H. C.: "H.C. Andersens Eventyr bd. VI kritisk udg. efter de originale eventyrhæfter med varianter ved Erik Dal", i Andersen, H. C.: *H.C. Andersens Eventyr bd. VI kritisk udg. efter de originale eventyrhæfter med varianter ved Erik Dal*, C. A. Reitzel, 1990, s. 108. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/text/adl-texts-hcaeventyr06val-shoot-idm139779801039024.pdf> (tilgået 17. april 2024)

Anvendt udgave: H.C. Andersens Eventyr bd. VI kritisk udg. efter de originale eventyrhæfter med varianter ved Erik Dal

Konjunktioner

og tilsat mellem ord

De tre sideordnende konjunktioner *og*, *men*, *eller* symboliseres af Aage Hansen med tegnene + ÷ 0 i forhold til det første af de to led de sammenknytter (MD III 328); hans rige eksempelstof bringer gode eventyrcitater især s. 326 vedr. *men*. I variantapparatet træffes *eller* aldrig og *men* sjældent: II 54 *men* > *mens* (antagelig ægte), III 36 *men* > *og dog* (måske fordi der er to andre *men* i den lange, semikolonoverlæssede passage), III 156 *dog* > *men*, IV 183 *og* > *men* (ingen forbedring, og trækker *men* > *dog* med sig i linie 16). Derimod tilsættes eller udelades *og* ikke så sjældent. Mellem ord er der vist kun tale om udeladelse eet sted (V 12728 **O** > **A**); iøvrigt drejer det sig om tilsætning med henblik på skoleregien om at *og* sættes mellem de sidste to af tre eller flere sideordnede led - en regel der ikke altid passer til eventyrdiktionen, og som med rette kritiseres MD III 325; jf. AJ 210-20 om konjunktioner. Da rettelsen er enkel, men kun kan bedømmes i sin sammenhæng, henvises her blot til noterede steder: I 66, 147, 148, 18019, 18022, 1813 (disse tre steder rettes **O** > **A** i den tidlige *Rosen-Alfen*), III 128, IV 20 (**O** > **A**), 24 (Igl., i forb. m. anden regulering lin. 9-10), 84, V 58, 210; desuden II 121 efter semikolon: *og den skønneste Dame tog en af Roserne, lagde den ved sit Bryst > den skønneste ... Roserne og lagde ... B*, samt det ejendommelige sted III 18324. Endnu en gang skal der mindes om, at ændringerne kan tilhøre sidegrene i overleveringen.

To gange har en vidtspændt sideordning manet til modforholdsregler af anden art, nemlig etableringen af et extra subjekt og altså en ny sætning, se sammenhængen og apparatet III 3129 og 1777; ligeledes, ganske enkelt III 15833 **A** > **O**. I samme eventyr bliver to sætninger til een, emfatisk og uden *og*, III 153 *de handle, som de lyste, de høre ikke en Moders Bønner A* > *lyste, høre O*.

109

og mellem sætninger

Med en tilsvarende normativ eller med anden stilistisk hensigt kan den sideordnende konjunktion tilsættes eller udskydes mellem sætninger. I 8134 dæmpes en stakåndet opremsning, der i forvejen »mangler« et *og* foran *syntes*; det er næppe ægte, så lidt som I 5437 (også kun **A2**), II 14831, men på steder som II 28920 og IV 5311 kan apparatet nok indgive tvivl om, hvad der er rigtigst. III 5418 og 9328 knyttes andre småændringer til det normaliserende *og*; III 16913 flyttes det på plads, der er tre led. Den der har besluttet de nævnte ændringer, hvis det ikke er sætteren i arbejdsprocessen, kunne i flere tilfælde have opnået bremsning og ro blot med et større skilletegn end det sædvanlige komma, eller ved at indskyde et pronomen som II 25921.

Analogt kan fjernelsen af et *og* skabe et raskere tempo, således med held I 1214 *Geviret holdt de i Armen (og) Ansigtet satte de lige ud*, eller II 374; hæve diktionen som I 15139; spolere en genoptagende replik II 1739; eller motiveres med andre *og* i nærheden som III 16039, 16423. Når det blev sagt, at en opbremsning kunne skabes med et stort skilletegn i stedet for et extra *og*, så kan der peges på, at ændring af *og* til et sådant tegn kan have beslægtet virkning: II 29721, III 715; kommaer kan flyde, men et stort tegn indvirker uundgåeligt på prosarytmen. Det sidste eksempel er fra den rytmisk så gennemarbejdede *Dynd-Kongens Datter*, der har andre eksempler, således III 7036, og beslægtede manøvrer med adv. *da* 7924, 816, 8238.

Tendensen i materialet er tydeligvis normativ, stedvis (også eller derimod) expressiv. Af ufrivillig komik er II 11738, hvor en sætning brydes i to halvdele og den anden indledes med den kancelliagtige konnektive inversion *og bleve de*. Jf. III 9623 med samme fænomen i en vidtspunden periode, og III 7922.

at mellem sætninger

Som bekendt kan det sætningsindledende *at* udelades, især hvor atsætningen er objekt eller styrelse. Udeladelse er hyppigst i talesprog, og det vil derfor overraske, at Aage Hansens optælling af 12 litteraturprøver, hvoraf Andersens ganske vist er den ældste, finder 95 pct. *at*, mens de andre varierer fra 98 til 50 pct. *at*. Se MD III 470 med materiale fra [III trykfejl for] II 245-58, tre replikfattige historier fra H2-53.

Apparatets *at*-varianter er hverken talstærke eller talende. Noteret er I 36 + *at* (kun **A2**), 62 appos. *saa nydelig, det var en Lyst (> at det)*, 78

110

analogt hermed, II 92 talenært *at*-bortfald, 156 *huske at ...*, *at ... og at* med bortfald af sidste *at* (trykfejl i app., læs: *og C*), 295 + *at* (= **O**), 190 *først fordi ... og dernæst at > dernæst fordi* (normativt), IV 78 *uden De har > uden at De har* (normativt), IV 91 + *at*, V 143 *at O* bortfaldet i **A**. Hertil kan føjes: (samlet eller skilt) *saa at > saa* I 78, II 20, III 65, overalt i andetoplag og formentlig ved fejl; III 153 [for] *at hun ikke skulde > hun skulde ikke*; II 110 *gaae at lægge sig > hen at*; II 151 *at leve ...*, *og hver at passe sit > hver passe*; og den s. 76 omtalte ændring III 5422. Jf. s. 98.

Andre konjunktioner

Som sidestykker til *(i)gennem* etc. kan nævnes *(i)me(de)ns*, her kun betragtet som konjunktion. MO2 siger, at »*medens* og *imens* ere hyppige i Talesproget, hvor *imedens* næsten ikke høres; nu forekommer *imens* og *mens* derimod ikke ofte i Skriftsproget«. Nøje svarende hertil gælder varianterne ikke *i-* men *-de-*, som **D** indføjer i *(i)mens* fx. I 103, 161, 163, II 245. Mindre interessante er spredte varianter omkring ordene *(lige)som(om)*.

Egentlige variationer i sætningsforbindelser skyldes indskud, tab eller udskiftning af konjunktioner. Materialet er lille og usystematisk, men delvis udtryksfuldt, idet de fleste rettelser må betragtes som normerende, men prosarytmisk forringende. Bisætninger kan hæves til hovedsætninger eller hs. reduceres til bis. ved fejllæsning eller rettelse af *det/den/der*, således I 79, 126, III 31 (alle vist uønskede) eller på anden vis: II 82 *man > saa man D*, 289 *der kunde > han kunde (C = O)*. III 171 skifter en sætning kategori på mindre direkte vis: *det var en Hæderspost, hans Fødsel og Kundskaber gav ham Ret dertil*, hvor **D** håndfast retter *dertil > til* og dermed skaber et uskrevet *som*. Tilsat eller fjernet *som* i spidsen af relativsætning ses i øvrigt næsten ikke (III 18729), se ovenfor s. 102.